

**MAKTAB O'QUVCHILARIDA RUBOB CHOLG'USI IJROCHILIGI
KO'NIKMASINI SHAKILLANTIRISHNING AMALIY USLUBLARI**

Azizjon Qosimov Botir o'g'li

Toshkent shahar Olmazor tumani

1-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi

Musiqa fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tezis hozirgi kunda maktablarda olib borilayotgan musiqa darslarida o'zbek milliy cholg'usi bo'lmis rubob musiqa cholg'u asbobi ijrochiligi ko'nikmalarini o'quvchilarda shakllantirish haqida,

Kalit so'z: Qashqar rubob, mashg'lot, ijrochilik, musiqa faoliyati, ko'nikma, gamma, nota.

Imkoniyati cheklangan ixtisoslashtirilgan maktabning musiqa darslarida va darsdan tashqari tadbirlarda qashqar rubobidan foydalanish mezonlarini ishlab chiqish bugungi kunda dolzarb vazifadir. Ma'lumki torli cholg'u asboblari sharq xalqlari orasida keng tarqalgan. Uyg'onish davrining olimi A.N. Farobiy va olimlarning musiqaga oid risolalarida ud, tanbur, g'ijjak, nay va boshqa musiqa asboblari bilan bir qatorda, rubob va uning turlari haqida qimmatli dalillar keltirilgan. Qashqar rubobi O'zbekiston, Tojikiston va boshqa vohalarda havaskor professional sozandalar orasida keng tarqalgan. Bu cholg'u asboblari yakka soz sifatidagina emas, balki ansambllar va orkestr tarkibida ham qo'llaniladi. Qashqar rubobi uchun yozilgan darslik kitoblari, musiqa maktabi o'qituvchilar va o'quvchilarining ehtiyojini kondirish uchun to'plangan dastlabki tajribalardan biridir.

O'zbek xalqlarida zamonaviy ijrochilik san'ati o'z taraqqiyotining ko'p asrlik an'analarini meros qilib oladi. Ularning ildizlari qadim-qadim davrlarga borib

taqaladi. xalq cholgʻulari uzoq oʻtmishda paydo boʻlgan tarixiy manbalarga qaraganda dastlabki musiqa cholgʻulari eramizdan avvalgi XIII ming yillikda dunyoga kelgan deb taxmin qilinadi. 1933 yilda Oʻrta Osiyolik olimlar tomonidan topilgan Ayratom shahristoni arxeologik qazilmalarida topilgan materiallar, qadimiy adabiy manbalar oʻzidan ilgari turli xil musiqa asboblari boʻlganligidan dalolat beradi. Eramiz boshlarida turli tuman xalq cholgʻularidan kundalik turmishda ovda saroy hayotida madaniy bayram marosimlarida, xalq sayillarida foydalanilgan. Abu Nasr Muhammad Farobiyning mashhur asari «Musiqa haqida katta kitob» («Kitob al musiqa al akbar»), Ulkan ahamiyatga ega. Oʻrta asr olimi bu kitobida ikki xil musiqa ijrochiligi sifatida musiqa cholgʻularining jamiyat hayotida rolini oʻrgatishga ahamiyat beradi va u jangu jadallarda, raqslarda, toʻy tomoshalarda chalinadigan oʻziga xos cholgʻular bor deb yozgan edi.

Qashqar rubobida ijro repertuarini tanlash, toʻplash va asarlar ustida ishlash masalalari hamma vaqt ham metodikani toʻgʻri tashkil qilishda muhim ahamiyat kasb etib kelgan. Qashqar rubobini oʻquvchilarga oʻrgatish metodikalari pozitsiyada ishlash orqali xarakterlidir. Bu pozitsiyalar oʻquvchini gamma va arpedjiolarni har xil shtrixlarda ijro etib, texnik mahoratini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan bir qatorda musiqiy badiiy asarlarni mohirona ijro etib rubobdan yoqimli, mayin, tiniq va sifatli tovush chiqarish imkoniyatini yaratadi:

Cholgʻu asbobini mohirona chalish uchun sozanda oʻz cholgʻusini, tanlagan kasbini sevishi, muntazam oʻz ustida ishlashi, ayniqsa, notaga qarab chalish malakasini oʻstirib borishi, gammalar, uchtovushliklar, turli mashqlar, etyudlar, shtrixlar, ijro bezaklarini oʻzlashtirish ustida tinimsiz shugʻullanishi zarur.

Barcha ijrochilik mutaxassisliklari singari rubob ijrochiligida ham oʻquvchilar qobiliyatini texnik va badiiy jihatdan uzluksiz rivojlantirish tamoyillari mavjud. Oʻquvchilarning badiiy malakalari va tasavvurlarini shakllantirish uchun badiiy

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 9. September 2024

asarlar zarur bo'lsa, o'sha asarni sadolantirish, texnik mahoratini ta'minlash uchun esa gamma, mashq va etyudlar juda muhim. Ammo ular xoh uy vazifasi yoki darsda bo'lsin, alohida badiiy mashg'ulotdan ajralgan holda emas, balki bir butun badiiy maqsadni amalga oshirishga qaratilgan bo'lmog'i lozim.

Bo'lajak musiqa o'qituvchisi esa maktab dasturiga kiritilgan asarlar repertuari bilan muntazam ishlash, ularni tahlil qilish, ijro yo'llarini izlash, o'rganilayotgan qo'shiqlarga jo'r bo'lish mahoratlarini ham orttirib borishi lozim.

Rubobda gamma chalishdan asosiy maqsad chap qo'l barmoqlarini to'g'ri qo'yish, tordan torga o'tish, pozitsiyalar almashishini o'zlashtirish, to'g'ri shtrixlarga ega bo'lish hamda tovushlarni ritmik jihatdan bir tekisda ravon va mutanosib kelishini ta'minlashdir.

Mashg'ulotlar davomida ustoz shogirdiga etyudlarning asosiy uslubiy yo'nalishini aniq belgilab, ma'lum bir maqsadni ko'zlagan holda yozilganligini tushuntirishi maqsadga muvofiq. Bunda ijrochilik mahorati badiiy asarning mazmunini ochishdagi maqsad emas, balki vosita ekanligini o'quvchilar tushunib yetmog'i lozim. O'quvchining mustaqil tayyorlanishida ijrochilik texnikasini rivojlantiruvchi mashg'ulot uchun vaqtni to'g'ri taqsimlashi ham katta ahamiyatga ega.

O'quvchilar rubobni o'rganishda chap qo'l barmoqlarini to'g'ri qo'yishni o'zlashtirish va mustahkamlash, pozitsiyalar almashishi va to'g'ri shtrixlarga ega bo'lish ko'nikmasini egallash, rubob grifida notalarning joylashishini erkin topa olish, notani o'qish va tordan-torga o'tish kabi murakkab jarayonni diqqat bilan uddalashlari kerak.

Xalqimizning urf-odatlarini, marosimlarini va an'analariga berilayotgan e'tibor, ularni tiklash, saqlash va keyingi avlodga yetkazish yo'lida qilinayotgan sa'yi harakatlar Mustaqillik tufayli erishgan yutuqlarimiz bilan bevosita bog'liq. Zero, yurtimizning kelajagi bo'lgan yosh avlodni eng avvalo milliy an'analar,

o‘tmishimizga hurmat, tariximiz bilan g‘ururlanish ruhida tarbiyalash masalalariga davlat tomonidan e‘tibor berilishi, ana shu sohaning mamlakat va millat uchun naqadar muhimligini belgilaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистонда musiqa san‘atini yanada rivojlantirishni qo‘llab quvvatlash va rag‘batlantirish chora-tadbirlari tug‘risida”gi Farmoni. 1995 йил 20 октябрь // Ўзбекистон овози. – Тошкент, 1995. – 21 октябрь. – Б. 1-2.
2. Мирзиёев Ш. Жисмоний ва маънавий етук ёшлар – эзгу мақсадимизга етишда таянчимиз ва суянчимиздир // Халқ сўзи. – Тошкент, 2017. – 1 июль.
3. Respublikada musiqiy ta’limni, madaniyat va san’at o‘quv yurtlari faoliyatini yaxshilash to‘g‘risida; O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 1997.
4. Bolalar musiqa va san’at maktablarining moddiy texnika bazasini mustahkamlash va ularning faoliyatini yanada yaxshilash bo‘yicha 2009-2014 yillarga mo‘ljallangan Davlat dasturi to‘g‘risida; O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. T.: 2008.
5. Akbarov I.A. – Muzika lug‘ati. 2-nashri, T.: 1997.
6. Asilov. M. A. F. N. Vasilev «Rubob darsligi». T, 1977
7. Abdullaeva. O “Ansaml cholg`ularini o`rganish” T, 2006
8. Vasilev F. Qashqar rubobi uchun gammalar va arpedjiolar. Toshkent, 1980.
9. Liviev. A. Dutor va rubob ansamblari uchun pesalar. Toshkent, 1971.
10. Mansurov A. Cholg`ulashtirish bo`yicha amaliy namunalar va mashqlar.T, 2006.